

ЗАТВОР У ТАДИЋА МАГАЦИНУ

Када су их све потоварили, мотори забрујаше и камиони су кренули. Ишли су у колони један за другим. Фарови следећег камиона осветљавали су претходни, па се све видело шта се у њему догађало.

Од Словца ишли су путем преко Лознице, Диваца, Лукавца, Попучака, Горића и Доње Грабовице до Ваљева. Када су стигли у Ваљево, камиони су скренули путем ка Ужицу. Милорад Савић Миндо¹ сећа се да су се неки на улазу у Ваљево распитивали куда их то воде, а да им је један Немац одговорио:

„Правац старо гробље!"

По његовим речима, након тога, неки заробљеници из Ваљева и околине, знајући шта то значи, почели су своје највредније ствари предавати присутним четницима и стали их молити да их однесу њиховим кућама и кажу где се налазе.

Пошто је одмах колона камиона скренула са тог пута и почело трукчање по старој турској калдрми, појединци су закључили да се налазе у старом делу Ваљева, познатијем под именом Тешњар. Овде су стигли негде иосле поноћи, а када су се зауставили, напољу се чу и аика:

„Лос, лос!", викали су Немци, а четници су понављали за њима: „Брже, брже!" и снисходљиво поигравали око њих.

Та њихова нова станица био је магацин житарског трговца Драгића Тадића, који је за ову прилику претворен у затвор. Учињено је то јер су сви остали затвори у Ваљеву били дупке пуни, а ово је била једна од највећих зграда у Ваљеву, па је и једина могла да послужи за затвор.

То је велика сива зградурина, правоугаоног облика, грађена од чврстог материјала са решеткама на прозорчићима у поткровљу. Имала је три нивоа: приземље, спрат и поткровље, односно таван како су га многи називали. Под у приземљу био је од бетона а на спрату и у поткровљу од дасака. На први поглед изгледало је као да је ова зграда наменски грађена за затвор. Том утиску

1. Изјава Милорада Савића Минда из Костојевића: Преживео сам ваљевско стрељање 1941. године, Титово Ужице, Историјски архив, Монографско-мемоарска грађа број 647/1.

доприносила је и чињеница да се она својим изгледом и величином значајно одвајала од осталих зграда у овом делу града, које често нису имале више од неколико квадратних метара а биле су прибијене једна уз другу.

И двориште око магацина имало је готово правоугаони облик. Са три стране било је оивичено зидовима магацина и околних зграда, док је четврта — са улице била ограђена високом дрвеном оградом, на којој је била улазна капија. У доњем десном углу био је саграђен примитивни нужник. Иза њега стајала је гомила дасака коју су многи затвореници користили да би иза њих обављали своје физиолошке потребе. Двориште је углавном служило за зборно место, на коме су се повремено постројавали ради пребројавања, ирозивке или упућивања на радилиште.

Своја прва суочавања са новом мучионицом овако је описао Војин Ђурашиновић Костја:

„ . . . Излазимо из камиона. Пред неком смо великом зградом. Горе су неки мали прозори. Мислим, то је затвор. У дворишту Немци су направили кордон. Док прилазимо, опет нас ударају и ржу као коњи. У пролазу сам видео да је зграда дугачка читавих петнаест метара са вратима на средини. Пењемо се уз дрвене степенице; улазимо у леви део зграде. Соба је добро осветљена. Одоздо, уз дрвене степенице, непрекидно се чују корака осталих. Зграда збиља личи на затвор. . . „²

Убацивање затвореника у Тадића магацин вршено је кроз шпалир немачких војника, који су за ову дрлику били наоружани моткама, метлама и другим реквизитима погодним за батињање. Зато нико није могао проћи а да не добије батине. Неки су чак били премлаћени.

Сећајући се тих тренутака, Станко Субашић³, један од преживелих затвореника, каже:

„ . . . Пре него што смо затворени у Тадића магацин, на улазу претресани смо од два четника и два Немца, који су заједно стајали и одузимали што су нашли код нас од вредности, односно што нам раније није било опљачкано. . . „

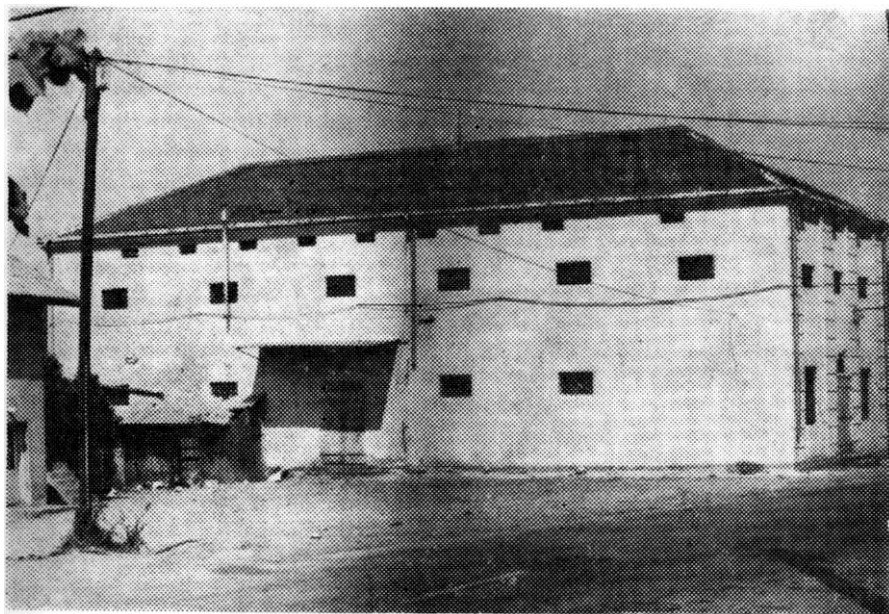
Након улаека у магацин затвореници су упућени на спрат и поткровље. Под њиховим теретом степенице су непрестано тутњале. За тренутак испуњен је сав простор на спрату. Мада је просторија била пространа, за све њих није било довољно места. Да би све спаковали, Немци су их нагонили у крајеве и наређивали да одмах седају једни до других, да скупе ноге и да се рукама држе за колена, како би и други ред могао сеети ближе. Тако сабијени,

2. В. Бурашиновић Костја, н. д. стр. 208.

3. Залисиик о саслушању оштећеника, сачињен на дан 17. VIII 1945. године у III Реонском повереништву Земаљске комисије Србије за утврђивање ^лочина окупатора и њихових помагача у Кеограду, чува се у Архиву Југославије.

за нешто више од пола сата, поседали су на дашчани под на којем није било ни сламе. Ипак, за оне који су последњи ушли, није било места. Немци су то приметили па су жене⁴ одвели у полицијски затвор.

„Лежали смо готово један преко другог. Свако је тражио да легне уза зид, јер на средини просторије на леђа би му легла још бар два до три друга“, каже Миливоје Митровић из Сече Реке код Косјерића, преживели заточеник Тадића магацина.

Тадића магацин у Ваљеву — у новембру 1941. велика тамница заробљених партизана

Да би спречили евентуалне покушаје бекства затвореника и њихове контакте са месним становништвом, око зграде новообразованог затвора постављене су јаке страже. Обезбеђење ове зграде вршила је једна немачка јединица. Ради остваривања потпунијег увида у поступке затвореника један немачки стражар стално је шетао између њих, док је онај други обично седео код улазних врата са „шарцем“ на готовс. У тренуцима док је овај први шетао испред њих, снажно је одјекивао бат његових корака, а они су седели мирно и прев'ијали се од глади и болова. Промрзле ноге многим од њих почеле су да крваре па су ужасно болеле, а они их

4. Према неким подацима жене су одмах одведене у полицијски затвор, а према другима оне су тада само одвојене у приземље Тадића магацина а сутрадан су пребачене у тај затвор.

нису могли ни протегнути. Оне што су могли и устати, ако би т< покушали, стражар би их одмах опомињао да седну и претио ил да ће пуцати.

„Једно пола сата после нашег затварања у Тадић; магацин дошао је међу нас неки четник из Ваљева. Чу< сам да га зову Душан. По занимању ковач, стар око 2/ година, врло висок и развијен, који је почео редом д; шамара и батина затворенике“, прича Станко Субашић.

На ову његову изјаву надовезује се и казивање Миливој; Митровића:

Ноћу у нашу просторију упадали су и љотићевци. . . и тукли нас. . . нарочито оне који су имали нешто од одела. Појединце су оставили само у кошуљам, и гаћама. Неки су цепали своје одело да га злотвори њ користе. . .”

У тим тешким тренуцима о свему се размишљало. Свако ј< имао својих планова и брига, па је и тражио решења за њих. Пре^ очима лебдела им је смрт, па су пожелели да своје последње тренутке проведу у друштву најдражих. Присећали су се родитеља брачних другова, девојака, браће, сестара и деце, учешћа у борбама против непријатеља, а маштали су о слободи за коју су о жртвовали.

Неки се, опет, чуде шта их је снашло, па о томе и разговарају са најближим суседима и познаницима. Међутим, много и: је, па се више и не чује шта ко прича, па ни ко кога, ни шта пита Све бруји као у кошници. Одједном међу њих упаде немачки подофицир, широких плећа, малог раста, чврстог стаса, на краткш ногама, са дебелим уснама и упалљивим погледом. Млатара пиштољем. . . Уриче као разјарени бик, шутира их ногама, а затвореници се измичу да му се не нађу под ударцем чизме или револвера.

Кад је његово дивљање досегло врхунац, из групе затвореника која је дотле ћутке све то посматрала подиже се један младић Сви га запрепашћено погледаше питајући се ко је он и шта ли у учинио. Они који су га лично познавали, стадоше говорити да ј' то Михаило Поповић, студент из Горњег Милановца, син тамошње свештеника, због чега су га другови и пријатељи звали Мика Попац. Младић се потпуно исправи и стаде говорити на немачко? језику, који многи нису разумели. Немац привремено ућута а потом се и потпуно умири. Поповић се потом обрати затвореницима

„Другови, другови! Тишина! Мир, другови! Он се љути ш< галамимо. Наређује да буде тишина. Каже узеће митралез па ћ пустити рафал по нама ако не ућутимо. Дајте, другови, мало ти

5. Наведена изјава пред Зечаљском комисијом Србије за утврђивање злочина окупатора њихових помагача.

шине јер збиља то може учинити", заврши Мика и погледа у оног Немца.

„Гут!", рече Немац, а затим настави да шета испред њих правећи дуге кораке и говорећи нешто за себе. Мало касније поново позва Мику и нешто поново рече.

„Рекао је", обрати се Мика присутнима, „да се не шалимо више, јер више неће упозоравати. Ако чује ларму, донеће митраљез и без упозорења пуцати у нас".

Младић климну главом према Немцу као да му даје на знање да је завршио превођење његових речи. Немац постоја још мало па изађе напоље.

То вече Немци више нису долазили, а ноћ је бескрајно дуго трајала. Мада су били сувише уморни и неиспавами, већина није ни покушала да заопи. Неки су само наслонили главу на колена и размишљајући дремали. Други су, онако како су седели по групама, лагано разговарали. . . Многи су и даље сањарили и маштали о могућности бекства. У каснијим разговорима то им се све више чинило немогућим, јер су многи од њих приметили кад су Немци око магацина поставили јаке страже, а и улазна врата била су стално закључана.

Прва ноћ је пролазила у размишљањима о томе шта их је то снашло, где се налазе и шта их још очекује. Једни су се присећали догађаја из свог мукотрпног детињства, други су покушавали да пронађу најрадосније тренутке у кругу сопствене породице или вољене девојке. Код свих се ипак јављало једно неизбежно питање: Шта их још очекује? Помисао на смрт стално је лебдела у ваздуху.

Њихова размишљања прекинута су новим трештањем дрвених степеница. За тренутак у магацину поново је настала мукла тишина. Очи су биле упрте ка улазним вратима поред којих је нервозно шетао немачки стражар.

„Сад ће бити крај, сигурно нас воде на стрељање", прошапута неко.

У јутро на улазу појави се група Недићевих официра, жандарма и четника. Гледали су по магацину и један другом показивали појединце које би препознали међу затвореницима. Углавном су то бивали они са којима су имали посла још пре почетка рата. На удару њихових радозналих погледа били су заробљени родољуби из Ваљева и околине. Међу њима лако су препознали: Боровоја Бору Атанацковића, инжењера агрономије и старог комунисту, Слободана Боју Кузмановића, учитеља и предратног комунисту из Жабара, Слободана Кутића Куту, ваљевског гимназијалца и скољевца, а уз то још и сина жандармеријског наредника, те младог металског радника Петра Перу Петровића и многе друге. Загледали су их још једно време да би проверили да ли су баш њих видели и не би ли још кога препознали. Када су се уверили да

међу заточеницима Тадића магацина више нема познатих лица, напустили су затвореничке просторије.

Након ове уследила је још једна посета у којој је било и „угледних“ грађана Ваљева и околних села. Били су то углавном познати ваљевски трговци и сеоски богаташи. Кад су они отишли, дошао је Милорад Радић Пинда, ваљевски четнички војвода. Пошто је и овај отишао, стигао је и Јован Шкавовић Шкава, четнички војвода, који је у Словцу успешно одиграо своју издајничку улогу и предао их Немцима. Како је ушао на врата, он повика:

„Не бојте се, браћо! И ја сам с вама“.

Сећајући се његових обећања из Маркове Цркве, многи затвореници га нису удостојили ни погледа а камоли поздрава. Они друли најрадије би га плънули. Увидевши да га људи презиру, и он се покупи и оде. Брже је отишао него што је дошао.

Кад је и он изашао, затвореници су се распричали, доста их је било, па се њихова прича све више претварала у жагор. Али убрзо се поново зачу трештање степеница. Узнемирише се. На улазу се појавише три Немца. Уђоше у њихову одају и почеше да завирију. Гледају као да неког траже.

„Ко је комесар Ото?“ упита немачки официр на чистом српскохрватском језику.

Пошто се нико није јављао, официр понови питање. Међутим, сви су и даље упорно ћутали, као да су занемели. Нико није ни покушавао да било шта каже. Са нестрпљењем су очекивали да виде кога то Немци траже и шта ће даље са њим бити. Изненађен овом храброшћу и солидарношћу, официр је почео да виче и прети. А кад ни то није помогло, прозвали су тројицу младића и одвели их на таван. Тамо су их испитивали, тукли и на друге начине малтретирали. Свима је већ било јасно да су Немци почели са испитивањима и да прво траже руководиоце. Зато су се још више шћућурили једни уз друге и очекивали шта ће се још десити. Који тренутак касније врати се Немац са једним од оне тројице младића. Овај показа на црног затвореника који је забринут седео у горњем десном углу. Био је то Ото Леви, политички комесар Другог батаљона Првог шумадиског народноослободилачког партизанског одреда⁶. Немац га шчепа за рамена и повуче за собом.

Након ове сцене у магацину завлада гробна тишина. Људи су седели и гледали се ћутке. Више нису знали на кога је ред:

„Почели смо да будемо Бранковићи!“ рече Миодраг Дамњановић, земљорадник из Коштунића код Горњег Милановца, члан КПЈ од 1940. године, и плъну на под испред себе. „Какав је то партизан који одаје своје другове?“

6. Ото Леви — Плави рођеи је 1923. године у Бихаћу. По народности Јеврејин. За напредни омладински покрет Ото се определио још као гимназијалац. У другом светском рату страдала му је цела породица — отац, мајка и брат. Средином 1985. године у центру Би-хапа подигнуто му је спомен-попореје.

„Друпови, будите паметни! Не одајите један другог. Неће они вас пустити ако некога прокажете. Отрпите мало. Борац мора да поднесе бол до смрти“, говорио је Божидар Божа Максимовић, инжењер из Београда.

Пошто је настављено и даље трагање за руководећим личностима народноослободилачког покрета, мнош су постали забринуту. Дојучерашњи руководиоци су погледима тражили своје потчињене и очима покушали да их замоле да их не прокажу. Професор Милутин Миле Тодоровић, да би прикрио траг за командантом Космајског НОП одреда, представио се као Тоша Јорганџијски (Јорганџић), кројач народног одела из Македоније. У једном погодном моменту дискретно је пришао Војину Бурашиновићу Костји, борцу Друге чете космајских партизана, и рекао му: „Немој да си нешто рекао!“ Схватајући смисао овог упозорења, Костја је, и не погледавши у очи свог бившег команданта, одговорио: „Никада те нисам видео, нити чуо за тебе!“⁷

Слични разговори вођени су и међу осталим затвореницима. Ишчекивање је било тешко и непријатно па је свако желео да га нечим прекине. Свима је било јасно да су саслушања почела и да их очекују још многи непријатни тренуци. Првог дана одведен је Ото Леви. „А ко ће бити сутра?“ било је питање на које су сви тражили одговоре, јер је међу њима било још неколико истакнутих војних и политичких руководиоца. Ту су, пре свих, били: Милутин Миле Тодоровић, командант Космајског НОП одреда, Милован Мића Радојевић и Живорад Жика Гајић, чланови Окружног комитета КПЈ за Ваљево, Иван Бајазит, истакнути синдикални и партијски радник из Смедеревске Паланке, Боривоје Бора Атанацковић, члан Меоног комитета КПЈ и секретар илегалног НОО у Ваљеву; командири и политички комесари чета: Војислав Вока Савић, Дејан Лукић, Радоје Раде Маричић, Михаило Делић, Првослав Милушић Пилот; команданти батаљона Душан Вукотић и Нинко Сакић; председник НОО у Горњој Топлици Радивоје Радовановић и многи други. Ако дневно буду изводили само по једног, требаће им много времена — помислили су многи у себи.

Први дан у Тадића магацину био је већ на измаку, а Немци се више нису појављивали. Затвореници су провели дан у седећем ставу, а у глави им се мутило од замора и глади. Малаксалост је достигала врхунац. Многима су клонуле главе, а други су жвакали празним устима замишљајући да једу.

„ . . . Пред мрак дође нам и трећа посета. Недићев наредник — водник. Снажнијег човека нисам срео у животу. Плећа му као воденични камен, а шаке као рударске лопате.

„Шта ли ће сад овај?“

7. В. Бурашиновић Костја, н. д. стр. 212.

„Видећеш. Ћути само!" рече ми Божа.

Наредник је понизно поздравио немачког стражара, па узвикну:

„Еј, комунисти! Како је? Сад ћу ја вама показати, сад. Да видите ко је ковач! Еј ти, устанидер да се разговарамо. . ."8

Кад је младић устао, дочекаше га питања: Како се зове? Одакле је? И пре одговора снажан шамар поново га свали на под. Пошто се заробљеник брзо подигао, уследио је нови, ништа слабији ударац. Поново је пао. Није успео ни да се исправи, а заплештали су нови ударци. Кад овај више није успевао да се подигне, стао га је газити ногама и немилице тући. Младић се склупчао да избегне удареце у главу, стомак и друга осетљива места. Ударци су и даље плуштали. Чули су се и његови пригушени јауци. Коначно, наредник га остави, отреее руку, па се окрете на другу страну да би изабрао нову жртву.

Овога пута избор је пао на Петра Ерјавца, обућарског радника из ЈТазаревца. Већ после првог ударца Лазаревчанин се нађе на поду, а из уста му удари крв. На наређење да устане, Ерјавец се стаде дизати. Међутим, наредник није имао стрпљења да га чека, па га дохвати за рамена, подиже увис и поново раопали. Несрећник се опет стропашта. И ко зна колико би га још тукао да на Драгомиру Јевтовићу није приметио нови вунени џемпер. Остави Ерјавца, а овога дохвати и привуче себи, па му нареди да скине тај џемпер и да му га преда. Поступајући по том наређењу, Јевтовић га даде без речи. Слично је поступио и са Милуном Лазихем, од кога је одузео блузу и пуловер. Ништа боља судбина није снашла ни Љижанина Милована Мићу Радојевића, којем је наредио да скине панталоне и доламицу.

Видевши шта би са Мићом и осталима, Живорад Жика Гајић искористи прилику, док се наредник окрете на другу страну, свуче блузу и стрпа под себе, а онда распара ногавице на панталонама, па их подви и седе на њих, а колена му остадоше гола. Наредник је још једно време ишао између њих, меркао им одећу, скидао све што му се допало и загледао као да купује, па неће да узме оно што му не одговара. Када му се учинило да је доста ствари накупио, завеза их каишем и од њих направи велики нарамак. Потом га заметну на леђа и оде. Пошто је Мића Радојевић остао само у гаћама, а Радоје Радојичић је на себи имао двоје панталоне, скинуо је једне и одмах му дао.

„Ето, другови, видели сте -наредилика Недићеве војске", процеди Слободан Кутић, гимназијалац из Ваљева, болно кроз суво грло. „И мој отац је наредник жандар-

меријски⁵, наредник, другови, али неће дуго. Платиће ми само ако изађем из ове јазбине".

„Није ти то ваљда отац?" упита га изненађено Благоје Вајић из Никојевића код Ужица.

„Није то, али је такав и он. Откуд може бити бољи кад је као и он наредник у истој војсци?"

„Отац наредник у непријатељској војсци, а син комуниста?" процеди лагано Бранко Вучићевић, пекарски радник из Ужица.¹⁰

Сећајући се тих дана проведених у Тадића магацину, Миливоје Митровић из Сече Реке код Косјерића додаје:

„И сутрадан су одузимали личне ствари. Узимали су све личне предмете: новчанике, новац, ножеве, накит и томе слично. У пљачки затвореника ноћу нарочито се истицао неки Дуле „Дебељко". Он је тукао људе лудачки и скидао са њих све што је добро. Спојио би два каиша и везао опљачкано одело. . ."

И Живорад Тодосијевић, земљорадник из села Косјерића, сећа се да су их страшно тукли, а да их је један дебели и чупао за косу, обарао под ноге и страшно тукао. Обично су их тукли дрвеном палицом по листовима потколеница, плећима и ребрима. За себе каже да је после два и по месеца проведена у затвору упућен у болницу и одатле пуштен кући.

Предуг би био списак опљачканих ствари и заробљеника, па нам и није намера да све то набрајамо.

Сећајући се боравка ове групе заробљених припадника и сарадника народноослободилачког покрета у Тадића магацину, Живорад Жика Гајић, један од његових преживелих заточеника, каже:¹¹

„После овога сви смо остали скоро голи и боси. Поскидали су све што је иоле вредело. Мени су отели цокуле а дали поцепане опанке. Сачувао сам панталоне јер сам рашио шавове, па их подвукао под себе да се не виде..."

И следећу ноћ, наредни дан, и наредну ноћ затвореници су провели у мучном ишчекивању. Четници и жандарми повремено упадају међу њих и бију. Не питају ни ко си ни шта си, туку онако с реда моткама, кога стигну и куда стигну.

Од довођења у Тадића магацин храну нису добијали. Воду им нису ускраћивали. Срећом, код појединаца затекло се и нешто дувана па су то међуообно делили и помало пушили. Пикавци су

9. Мада је био жандарм, Филип Кутић је био честит човек. Умро је по ослобођењу на месту њиховог стрељања на брду Крушик у Ваљеву.

10. На основу изјава преживелих затвореника Тадића магацина овај разговор је реконструисао и у књизи *Рањено срце*, стр. 115, објавно Милош Браловић.

11. Из изјаве Живорада Гајића, првоборца из Ваљева, која је објављена у ваљевском листу *Напред*, број 1244/45 од 24. новембра 1972. године, под насловом *До ивице смрти*, стр. 4.

ишли од уста до уста, па се више од једног дима није омело по-
вући. У страху од могућег пожара, трећег дана Немци, преко ту-
мача, наредише да све што имају од прибора и средстава за пу-
шење донесу и предају код улазних врата. Запретише да ће после
тога вршити детаљне претресе, па код кога нађу и најмање парче
дувана, стрељаће на лицу места. Видевши да са њима нема шале,
затвореници су износили и код врата остављали све што су имали.
За само десетак минута крај врата настане повелика и по много
чему необична колекција кутија — табакера и дуванкеса, лула,
муштики, цигарета, пикаваца, комадића новина намењених за за-
вијање дувана и других пушачких реквизита. Немци све то поку-
пише и однеше.

Глад им је била стална гошћа. Читавих шест дана нису до-
бијали ништа за јело. Неки су глад подносили лакше а други изу-
зетно тешко. Многе од њих доводила је до халуцинација. Немци
су то добро знали па су будно пратили све њихове реакције. И кас-
није, кад су им почели давати храну, од тога су стварали посебан
ритуал. Обрен Обреновић, земљорадник из Сече Реке код Косје-
рића, добро се сећа тих тренутака, па прича како су Немци дола-
зили на улазна врата и одатле им бацали по један хлеб у гомилу.
Онако гладни и избезумљени, затвореници су скакали да га дохва-
те и врло често несвесно реаговали. Често би се отимали и око
најмањег парчета хлеба, а каткад би им се дешавало да и оно
падне на под и да га погазе. Немци су све то нетремице посматра-
ли и подруљиво се смејали. Повремено су и снимали те сцене да
би својим потомцима показивали своју надмоћ над немирним и
„некултурним“ Балканцима. Уз помоћ тих фотографија често су
им уливали у главу своју причу о вишој вредности немачког на-
рода. У таквим тренуцима мозак гладних људи обично би преста-
јао да функционише. . . И свест би затајила, само би радили орга-
ни за варење па би и руке поступале по њиховој команди.

Исцрпљени од глади и умора људи су се сналазили на разне
начине само да би преживели. О атмосфери која је тих дана вла-
дала Васа Казимировић забележио је и ово:

„ . . . Седмог дана немам глади толико је већ оја-
чала да су многи другови непомично лежали на земљи,
а многи као суманути зурили по магази тражећи по пу-
котинама, а нарочито између спојева дасака на поду, да
није запало и заостало које зрно кукуруза, пшенице, па-
суља. . .

И будни смо сањали. Стално, као на некој бескрај-
ној филмској траци, пред отвореним очима постављале
су се раскошне трпезе, пушила се омиљена јела и ређа-
ле румене векне. Колико сам пута хтео да устанем и по-
ђем у потрагу за осталим и побуђавелим зрневљем ку-
куруза. . . А кад би склопио очи, глава би ми омлитаве-

ла и сама клонула на груди. У глави ми се све окренуло. У свести је стално било мрачно, пред очима једнако магловито. Свуд је царовала магла и малаксалост. . . Шеонаест дана, отприлике, без хране, чинили су своје. Људи су млатарали рукама и цвилели, падали на под и урлали, трчали и најпосле почели да насрћу на стражаре који су се у прво време смејали, уживајући у ретком призору, а онда се уплашили и чврсто стезали машинке.

Кад је, једном предвече, неколицина другова, већ прилично изгубљених, навалила да продре поред стражара у друго одељење, Немац је опалио два метка у таван. По пуцњу, људи су замрли у месту и свест је поново узела команду у своје руке. Остали Немци, чим су чули пуцњаву, одмах су дотрчали у пуној ратној спреми и дигли паклену галаму. Тада је, донекле, завладао мир. Али ујутру, а можда и нешто касније, створила се таква гужва да ни митраљежи нису ништа представљали. . ."¹²

Да би колико-толико ублажили глад, затвореници су упорно претраживали све делове Тадића магацина не би ли пронашли које зрно житарица или кошчице од сувих шљива, којих је раније било пуно на овом тавану. У данима ишчекивања и гладовања то им је била и једина храна. Зато чим би извадили неко зрно пшенице или кукуруза, одмах би га стављали у уста а оно би отишло под зубе и онако живо било самлевено. Пронађене кошчице сувих шљива обично би стављали у џепове и јели нешто касније.

У својим сећањима на те дане проведене у Тадића магацину Милорад Оавић Миндо из Костојевића код Бајине Баште¹³ каже:

„За храну нам нису давали ништа осим воде за пиће. Тако је то трајало пет дана. За то време појели смо два пуна цака репељака од сувих шљива који су мало сладили. Покупили смо и повадили све грашке пасуља и зрневље кукуруза које се било заглавило између дасака од патоса. . .”

И након вишедневног гладовања већина затвореника покушавала је да сном прекрати своје муке, а Слободан Кутић, скојевац из Ваљева, обично је седео и размишљао. Било му је тешко што је син оца који ради за окупатора. Јео је себе од беса и није ни помишљао да заопи. Није знао шта да чини ни сам са собом. Стизао је нови дан, а да ни ока није склопио.

12. В. Казимировић, н. д. стр. 90 и 91.

13. Милорад Савић Миндо: Преживео сам ваљевско стрељање 1941. године, Титово Ужице, Историјски архив, Монографско-мемоарска грађа, број 647/1.